

СЪЮЗ НА УЧЕНИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Председател: чл.-кор. Дамян Дамянов, д.м.н.
Зам.-председател и чл.-кор. Ангел Попов, д.ф.н.
чл.-кор. Мария Балтаджиева, д.т.н.

Председатели
на СУБ:

Акад. Асен Хаджиолов
1944-1945

Проф. Георги Павлов
1945-1946

Акад. Михаил Димитров
1946-1962

Акад. Кирил Братанов
1962-1986

Акад. Любомир Илиев
1986-1989

Чл.-кор. Александър Янков
1989-1990

Проф. Иван Матев
1990-1998

Чл.-кор. Дамян Дамянов
1998

*Да се
резултатите
за всички съдени
6.VII.2010*

И-ТИТУЦИОН!

Ок. №
Дата ^ ' ^

София, 05 юли 2010 г.
Изх. № 50

ДО
КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД
НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

На Ваш изх. № 21/к.д. 13/2010 от 16.06.2010 г.

УВАЖАЕМИ ДАМИ И ГОСПОДА КОНСТИТУЦИОННИ СЪДИИ,

Преди всичко искаме да благодарим за доверието, което оказвате на Съюза на учените в България като го конституирате като заинтересована страна по делото, свързано със Закона за развитието на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ).

Съюзът на учените в България като непартийна и неправителствена организация, работеща в обществена полза, обединява учени от висшите училища и университетите, от коледжите и бизнеса и се стреми да изразява тяхното общо мнение и разбиране, да търси решения, валидни за цялата научна общност.

Съюзът на учените в България беше един от най-активните участници в дискусиите по проекта за ЗРАСРБ. Няколкократно сме изразявали становища и сме давали предложения. Винаги сме подчертавали положителните страни на различните варианти на проектите, но и категорично сме сочили техните слаби места и недостатъци.

Нов закон за научните степени и научните звания беше необходим, но приетия ЗРАСРБ в този вид за съжаление няма да доведе до обективно и прозрачно израстване на научните кадри при еднакви изходни позиции и критерии. Научната общност изисква такъв подход, само МОМН не го желае. Пределно ясно е, че министерството иска да се разпорежда не на базата на закон, а според своите собствени разбирания, които могат да се променят в зависимост от една или друга ситуация.

ЗРАСРБ не е съобразен със сегашните общественно-икономически условия в страната, с ширещата се практика за игнориране на закони и разпоредби, за прокарване на лобистки и задкулисни интереси. Понятно е, че не всичко може да бъде облечено в разпоредителни текстове. Ето защо в други страни изписват в такива закони текстове, задължаващи научните институции да приемат етични правила и норми, които да не позволяват извращения и корупция в практика по израстване на научните кадри.

Управителният съвет на Съюза на учените в България изцяло се солидаризира с искането на групата народни представители за установяване на противоконституционалността на редица членове от ЗРАСРБ и приветства решението на Конституционния съд за неговото разглеждане.

Без да повтаря позициите на депутатите в тяхното искане, СУБ счита за необходимо да обърне внимание на следните проблеми:

Развитие на академичните кадри. Законът има претенции да решава въпросите по „развитието“ на академичния състав. За съжаление в него е отразено само получаването на научни степени и заемането на длъжности. Това са важни моменти на развитието, но те не са единствените. Развитието на академичния състав е свързано още с:

- преминаването от преподавателска към изследователска дейност (включително към производствени предприятия или фирми), както и обратното;
- мобилността на учените в самата организация (университет, академия) в системата, в страната и в света;
- йерархичното израстване - ръководството на лаборатории, отдели, бюра, проекти, школи, докторанти и т.н.;
- атестацията, степените на растеж, освобождаването от длъжност и пенсионирането;
- оценката и стимулирането на научните постижения;
- видът на сключените договори, преминаването от един вид в друг, както и тяхното прекратяване;
- специализацията в чужбина;
- постдокторското обучение;
- обучението през целия живот и т.н.

Законът трябва да се отнася до „придобиване на научни степени и заемане на длъжности от учени“. По отношение на „развитието“ МОМН и Правителството остават длъжни на учените, тъй като няма виждане кога и с какъв нормативен документ ще бъдат решени. Законодателят е длъжен с преходните и заключителни разпоредби да внесе изменения и в други нормативни актове, с които да реши въпроси по развитието на учените. За съжаление не само, че това не е направено, но авторите на закона не са наясно какви промени следва да настъпят в други закони. Те са записали уникалния за нашата страна параграф, с който задължават Министерския

съвет в едномесечен срок да внесе проекти за изменение и допълнение на други нормативни актове, чиито разпоредби да бъдат приведени в съответствие с нвоприетия закон, без да държат сметка, че тези актове могат да бъдат от по-висок ранг и да не допускат сегашните спешни записи в ЗРБСРБ.

Качество на обучението, конкуренция. Вносителите на законопроекта твърдят, че с неговото приемане се цели повишаване качеството на обучението и засилване конкуренцията между висшите училища. Според нас законът в този си вид действа точно в обратна посока.

- Отхвърля всички досегашни традиции и целесъобразни практики - подход, който в европейските страни е неприемлив. Традициите са един от най-силно определящите фактори при решаване въпросите на висшето образование;
- Не създава нормални нормативни и управленчески условия, които биха предотвратили корупционните практики, избора на некачествени кадри, влошаването на качеството на преподаването и обучението. Приложението на този закон без нов закон за висшето образование, който е от по-висш ранг и е определящ, и без сериозни промени в оценяването и акредитацията неминуемо ще доведе до провал на опита за реформа. Тези два закона са взаимно свързани и е неправилно да се приемат и прилагат отделно и то отдалечени във времето. Законът не създава условия, които да принуждават ръководствата на научните институции да избират и назначават научни кадри с високи професионални качества.
- Понижава се нивото на управление на системата и се премахва единственият относително независим орган, съществуващ досега. Възприема се една практика, която винаги е остро критикувана и е донесла не малко беди - с подзаконови актове (правилници и др.) да се изясняват, доуточняват и регламентират текстове от закона, при това не от върховния изпълнителен орган (Министерския съвет), а от отделно ведомство - Министерството на образованието, младежта и науката;
- Съществуващите в момента различни обстоятелства и ниво в учебните и научните институции и в съчетание с предоставената им от закона възможност за решаване на всички въпроси с вътрешните правилници създава условия за много широко разминаване в изискванията за присъждане на научни степени и длъжности дори в рамките на една научна област. Към понижаването на качеството на обучение във висшите училища, което се отчита от наши и чуждестранни експерти, институции и медии, с този закон управляващите сега създават още една възможност за инфлация при присъждане на научни степени и научни длъжности;

- Генерален проблем за научната и преподавателската дейност в България е липсата на общоприети правила, съответстващи на международните стандарти и практика за оценяване на научна и преподавателска дейност, на научни публикации и научни резултати. Липсата им води до изоставане в развитието на науката и висшето образование и до тяхното некомпетентно управление.;
- Законът създава противоречия и разединение в самата научна общност, защото обезценява вложените усилия и творческа работа на носителите на научната степен „доктор на науките“ и на научните звания „професор“ и досегашните „ст.н.с. I ст.“. Същевременно се определят много благоприятни условия за „израстване“ на хора, които нямат качества, не са могли или не са искали да станат доктори на науките или професори. На практика в този закон се дава възможност да се стане професор по-леко, отколкото асистент.
- Никой не може и няма право да отнема придобити научни звания на досега хабилитираните учени, както и правото им да се титулуват с тях до края на живота си. За съжаление има тълкувания обратни на тази теза. От друга страна избраните по новия закон професори и доценти ще могат да ползват своите звания само докато заемат съответната длъжност. Но тъй като няма контролни механизми, те нямат никаква пречка да използват званията си когато и където искат за неопределен срок. По този начин се обезценяват трудът и постиженията на досегашните хабилитирани учени. Този подход дава „зелена улица“ и на цяла поредица от организации („международни академии и университети“, частни институти, БАНИ и др.), които да присъждат научни звания, без да провеждат изследователска дейност и обучение, без да имат персонал и длъжности, и особено без качествена система за подбор и избор.
- Законът подтиква висшите училища и научни организации с ускорени темпове да присъдят научни степени и да издигнат асистенти в доценти и доценти в професори, за да решат свои „кадрови“ въпроси и своята легитимност изпреварващо преди промените в ЗВО и особено преди очакваното повишаване на строгостта и критериите при тяхната акредитация.

Европейска и международна практика. В препоръките на Европейската комисия от 11 март 2005 г. относно Европейската харта на изследователите и Кодекса за поведение на изследователи се изисква държавите-членки на ЕС да предприемат решаващи мерки, „за да гарантират че работодателите и инвеститорите ще подобрят методите за набиране на кадри и системите за кариерна оценка с цел да се създаде по-прозрачна, открита, справедлива и международно призната система за набиране и кариерно развитие като предпоставка за истински европейски пазар на труда на изследователите“. Освен това се изисква държавите-

членки да полагат усилия за въвеждане на общи принципи и основни условия в националните си нормативни рамки или в отрасли и/или институционални норми. При това общите принципи и основни условия трябва да са неразделна част от механизмите за осигуряване на качеството и да бъдат в основата на одита, контрола и оценката на публичните организации.

Тези препоръки задължават държавите-членки да въведат необходимите структури за мониторинг, за да определят до каква степен са приложени Европейската харта на изследователите и Кодекса за поведение за набиране на изследователи. Със сегашните си постановки законът е очевиден пример за пълно несъобразяване с тази препоръка. Не са предвидени национално възприети правила и условия, нито общи изисквания към научните институции, за да бъдат те поставени в основата на одита и контрола. Липсва система и ред за оценка на вътрешните правилници на научните институции и привеждането им в съответствие с общи за страната изисквания, съобразени с международната практика.

Не споделяме констатацията, че този закон отговаря на добрите практики в други държави-членки на ЕС. В повечето страни практиката е много разнообразна. По един или друг начин държавни или други институции регулират тези процеси. Във водещите страни не се допуска всички висши учебни заведения да присъждат степени. В цял свят има висши училища, които само обучават и университети с научноизследователска дейност, които могат да присъждат научни степени. В повечето страни на практика не се използва едностепенна система, и то в рамките на една организация, за оценка на научни постижения и заемане на длъжности. Навсякъде са намерили начини за противодействие на една такава неблагоприятна ситуация. Във Франция процедурите за професор не са така елементарни, както предвижда нашия закон. Национален съвет на университетите и Национален център за научни изследвания допускат кандидатите до хабилитация, а след конкурса присъждат национален лиценз. В Германия степента „доктор“ има три нива, а местният Ландтаг утвърждава професорите. В Австрия професорите получават диплом, подписан от президента, а в Швеция - от краля. В Полша функционира Централна комисия за научни степени и звания. В повечето европейски страни, в САЩ, Япония и др. има натрупан опит и традиции за норми, контрол, поведение, оценка на качествата, а не на „връзки“.

Научен растеж в областта на бизнеса. В закона са игнорирани въпросите на научните степени и длъжности в системата на бизнеса. Там има лаборатории, отдели и дори отделни институти. В някои от тези звена има научни съвети, в други няма. Какви ще бъдат механизмите за разкриване на процедури за получаване на научни степени, при какви случаи и на какво основание могат да ползват научни длъжности?

Открити остават и проблемите, свързани с мобилността на учените от научни и учебни институции към бизнеса и обратно. Препоръките на Европейската комисия по отношение на Хартата и Кодекса на изследователите с пълна сила се отнасят и за работодателите от бизнеса и частния сектор. Единственият документ, с който законодателно могат да се решат някои от тези въпроси, е Кодексът на труда, но очевидно той остава далеч от вниманието на управляващите.

Заплащане на труда. В Допълнителните разпоредби е записано, че заплащането на труда на заеманите академични длъжности се извършва диференцирано в зависимост от системата за оценяване на научната институция. За частните институции тази постановка може да е достатъчна, но за държавните това не е така. Най-напред остава открит въпросът дали притежателите на научни степени ще получават допълнителни възнаграждения или те ще бъдат съставна част от основните възнаграждения. За длъжностите в публичния сектор от Министерския съвет се приема единна щатна таблица. Академичните длъжности ще влизат ли в нея или се освобождават от тази регламентация?

Освен това не може да има еднакво основно заплащане за научните длъжности в различни по ранг, значимост, характер и пр. научни институции. Трябва ясно да се отчита, че степени, длъжности и възнаграждения вървят ръка за ръка и не могат да се разделят. В цял свят в основата на заплащането на труда стои не само диференцирането между длъжностите, но и степенуването в самите длъжности. В този дух е необходимо да има разпоредби в закона.

В закона има текстове, които не са изяснени, предизвикват противоречия тълкувания или дават възможност за проява на корупционни практики:

- няма запис какви елементи съдържа изразът „единни държавни изисквания“. Дали това са само процедурни действия или засягат въпроси по същество. Ако са само процедурни действия, задачата, която им се възлага в т. 3 от ал. 2 на чл. 1 - да гарантират обществения интерес, свързан с качеството на образователния процес и научните изследвания - няма да бъде реализирана;

- въпреки че тази дума се употребява многократно, няма определение кои академични длъжности са „хабилитирани“. Например длъжността „главен асистент“ се заема с конкурс пред жури при повишени изисквания, близки до тези за доцент.

- какви са критериите за определянето на една теория като „оригинална“ (чл. 12, ал. 2), решеният проблем като „голям научен и приложен“, трудовете като „оригинални“ (чл. 29, ал. 1) и т.н.

- какви са критериите и кой ще определи, че публикациите са в „специализирани научни издания“ (чл. 26, ал. 1). Така записан, този текст позволява голямо разнообразие на тълкувания. По правило като научни

издания, но с различни качества и стойности се третира научни списания, научни сборници, научни книги, монографии и т.н. за разлика от сборници при научни прояви, съдържащи само резюмета на доклади; в практиката все по-голямо място заемат електронните списания, книгите и рецензиите, отзивите, публикувани в интернет. Отношението към тях остава неясно; много академични кадри участват в различни проекти по наши и чуждестранни програми, в които реализират своите творчески постижения. Не са редки случаите, когато след успешното приключване на проекта се издава книга, която съдържа начуните решения и резултати. Такава книга може да има голяма научна стойност, но не е „специализирано научно издание“.

- кои са тези „заинтересовани страни, които участват в процедурата със самостоятелни права относно нейния предмет“ , но могат да подадат жалба до Арбитражния съвет (чл. 33, ал.2). Пълна свобода на противоположни тълкувания дава и чл. 32, ал. 1, която изисква да се допускат до обжалване само процедурите, свързани със „съществени нарушения“, чието действие би повлияло на крайния резултат. Чл. 30, ал. 2 от своя страна сочи, че контролът е допустим само за процедурни нарушения, а самите процедури ще бъдат разписани в „единните държавни изисквания“. Получава се един порочен кръг от възможности за своеволно прилагане на разпоредбите.

- неясноти създава и параграф 1 от допълнителните разпоредби. Там е записано, че под „висши училища и научни организации“ се разбира „всички висши училища, БАН, ССА, научни организации, университетски болници, институти и други, получили акредитация от НАОА“. Но НАОА не акредитира научни организации, каквито може да има и в бизнеса. Те могат ли да имат академични длъжности, и ако сами не могат да ги изберат, какво пречи да ги поискат от университет или академия в съответствие с чл. 15, ал. 3 от закона.

Националната листа на журита. Предвиден е чисто административен път за съставянето ѝ съгласно чл. 4 ал. 2. Това създава условия за лобита, за игнориране на едни учени за сметка на други, за субективен подбор на кандидатите. На практика има ограничение за предложения от физически и юридически лица. Не е изяснено по какъв начин ще се определят научните области, направления и специалности. Трябва предварително и точно да се посочат критериите, на които трябва да отговарят учените, включени в листата. Заемането на академична длъжност и притежаването на научна степен могат да бъдат задължително условие, но не и единствен критерий за включване в листата. Участието в националната листа трябва да се възприеме като оценка за качеството на учения. Това предполага разписването на причини и ред за отпадане и отстраняване от националната листа.

В журитата трябва да участват само учени, включени в националната листа, но това трябва безкомпромисно да се отнася и за лицата, които са със статут на „вътрешни“ членове на жури, работещи в университета или научната организация. Необходимо е да се възприеме подход за въздействие при определяне на „външните“ членове в журитата, който да гарантира максимално отстраняването на негативните страни от лобирането. Въобще не е предвиден механизъм и възможност за изкане отвод на член на журито, в т.ч. и при наличие на свързани лица.

Научната степен „доктор на науките“ остана в закона под натиска на научната общност, но бе неоснователно принижена. Министърът официално твърди в медиите, че тя е почетна, че е „мартеничка на ревера“, че няма отношение към кариерното развитие на академичния състав. Възприетият режим за получаването на научната степен е отблъскващ. Не е приемливо от притежателя на научна степен „доктор“ да се иска нов дисертационен труд за степента „доктор на науките“ и да се зачисляват по чл. 7, ал. 2 и 3.

Втората научна степен трябва да се разглежда като най-висша атестация за научните постижения на учения, която трябва да се подкрепя и стимулира. При строго определения брой на хабилитираните академични длъжности в щатното разписание и отстраняването от длъжност при две отрицателни атестации степента „доктор на науките“ е едва ли не единствената стъпка за израстване на младите учени. Неправилно е втората научна степен да се свързва с постижения само в една област или специалност, а да включва интердисциплинарен подход към решаването на научните проблеми, творчески постижения в съседни научни области. Тази степен остава най-важната, с която може да се гордее един учен, след като вече не заема академични длъжности, особено при преминаване на друга работа (в т.ч. в бизнеса) или пенсиониране.

Норми за преподавателска натовареност. Конкурс за заемане на академична длъжност може да се открие, ако е осигурена съответната преподавателска или изследователска натовареност. С Правилника за приложение на закона министърът ще утвърди нормите за преподавателска натовареност. На практика това означава да се регламентира щатното разписание на университета или научната организация. Подходът към тях е като за чиновническа структура, а не за автономни научни организации. Освен това норми за натовареност не могат да бъдат утвърдени без съобразяване с различните видове висши училища, чието дефиниране ще извърши бъдещият закон за висшето образование. Тяхното щатно разписание изключително много ще зависи и от бъдещия начин за финансирането им, по който в момента няма никаква яснота. Преподавателската и изследователската натовареност на академичните длъжности е редно да се определя само с правилниците на висшите училища и научните организации без централни нормативи.

Арбитражен съвет. Неговото изграждане не е съобразено с арбитражната практика и Закона за медиацията. Арбитражът е алтернатива на съда, но е възможен само при съгласие на двете спорещи страни и не може да завърши с окончателно решение, ако една от страните изразява несъгласие. При такъв случай въпросът се отнася в съда от засегнатата страна. От такава гледна точка текстът на ал. 5 от чл. 34 е неприемлив. Недопустимо е трето лице (вж. чл. 33, ал. 3) извън тези две страни да изисква арбитражно разглеждане. Освен това арбитражът е независима институция и не може да бъде съставна регламентирана част от една административна система.

Искрено вярваме, че Конституционния съд със своите обективни тълкувания и решения ще допринесе за превръщането на ЗРАСРБ в един модерен закон за израстване на научните кадри.

Председател на СУБ:

Чл.-кор. Д. Дамянов